

Wpływ społeczeństwa obywatelskiego na przemiany społeczne w XIX i XX wieku na przykładzie Solidarności

Rafał Derda

Cele lekcji:

Celem zajęć jest zwrócenie uwagi na umiejętność współpracy między ludźmi w kwestiach politycznych w kontekście świadomego podejścia do historii wspólnoty i obywatelskiego patriotyzmu w odniesieniu do wartości demokratycznych. Zajęcia służą refleksji nad formami i skutkami protestów społecznych.

W kwestii umiejętności należy położyć szczególny nacisk na krytyczne myślenie o współczesności w perspektywie historycznej problemów politycznych i społecznych.

Część zajęć obejmuje grupowe uczniowskie poszukiwania własne odpowiedzi na pytania, dotyczące powiązania historii ze współczesnością.

Zgodność z podstawą programową:

Materiały podstawowe:

1. Fragmenty „Listu otwartego do partii”
2. 21 postulatów osób strajkujących w 1980 roku.
3. Duże kartki papieru (A2) lub białe pionowe tablice
4. Instrukcje pisemne dla grup uczniowskich

Czas zajęć: 3 x 45 minut

Przebieg zajęć:

Część pierwsza

1. Wstęp historyczny – na potrzeby zajęć w wersji skróconej, ogólnej (45 minut)

1.1. Wstęp jest oddzielną jednostką lekcyjną umożliwiającą poznanie bardzo podstawowych pojęć bez wchodzenia w szczegóły, co nie oznacza oczywiście, że osoby nauczycielskie nie mogą tematów związanych z pojęciami pogłębić dodatkową analizą.

Poniżej wymienione pojęcia należy potraktować jako klucze do zrozumienia kontekstu zajęć.

Pojęcia: komunizm, dominacja radziecka nad Polską w latach 1944 - 1989, reakcje władz państwowych na opór społeczny, NSZZ „Solidarność”, demokracja/autorytaryzm/totalitaryzm

- a) Nauczyciel dzieli klasę na dziesięć grup (po dwie na dane pojęcie). Każda grupa dostaje instrukcję pracy. Na oddzielnych kartkach/białych pionowych

tablicach w przypadku metody myślącej klasy zespoły uczniowskie opisują według instrukcji dane pojęcie. (15 minut)

- komunizm
- dominacja radziecka nad Polską w latach 1944 – 1989
- reakcje władz państwowych na opór społeczny
- NSZZ „Solidarność”
- demokracja/autorytaryzm/totalitaryzm (Modzelewski i Kuroń)

Kryteria sukcesu dla grupy

Hasło: Komunizm

- sformułujcie cel idei komunizmu
- określcie rolę terroru w komunistycznym ustroju w Rosji/ZSRS

Kryteria sukcesu dla grupy

Hasło: Dominacja radziecka nad Polską w latach 1944 - 1989,

- określcie jakimi narzędziami dominacji dysponował ZSRS
- jak dominacja nad Polską wpisywała się w konflikt zimnej wojny

Kryteria sukcesu dla grupy

Hasło: Reakcje polskich władz państwowych na opór społeczny

- określcie w jaki sposób władza reagowała na wystąpienia społeczne 1956, 1968, 1970, 1976, 1980

Kryteria sukcesu dla grupy

Hasło: NSZZ „Solidarność”

- zdefiniujcie cele ruchu „Solidarności” oraz jego idee
- wyjaśnijcie na czym polegał sukces ruchu w 1980 roku i 1989 roku

Kryteria sukcesu dla grupy

Hasło: demokracja/autorytaryzm/totalitaryzm

- zdefiniujcie ustroje, a także wyjaśnijcie różnice między nimi

- b) Zespoły opisujące to samo pojęcie łączą się (kartki zostają porównane/ w przypadku metody myślącej klasy zespoły wymieniają się stanowiskami
- uczniowie zaznaczają różnice i podobieństwa między swoimi definicjami i rozważają, co można jeszcze dopisać do stworzonych przez siebie definicji (5 minut)

- dla reszty klasy musi zostać stworzona jednolita definicja uczniowska
- obie grupy wybierają osobę referującą powstałą definicję

- c) Przedstawiciele zespołów krótko referują swoje odpowiedzi wraz z uwagami pozostałych osób uczniowskich.
(10 minut – 2 minuty na definicję)

1.2. Krytyczna refleksja nad kontekstem historycznym

- a) Osoby uczniowskie piszą indywidualnie krótką odpowiedź na pytanie:

Dlaczego opór społeczny był trudny w czasach rządów komunistycznych w Polsce?

(5 minut)

(w notatce należy uwzględnić wszystkie pojęcia zdefiniowane w czasie zajęć z odpowiednim wyborem, dotyczącym trzech typów ustrojów)

- b) Osoba nauczycielska zadaje omawiane pytanie całej klasie z naciskiem na sformułowanie, kompleksowej odpowiedzi.
(5 minut)

Praca w grupach wyznaczonych wcześniej na lekcji poza lekcją:

Osoby uczniowskie zapoznają się z 21 postulatami „Solidarności”

https://dzieje.pl/wiadomosci/21-postulatow-ze_stoczni-gdanskiej-tlo-i-realia-spoieczn
e oraz:

- określają 3 najważniejsze i ciągle aktualne, ich zdaniem, postulaty z uzasadnieniem swojego wyboru

Część druga

Refleksja nad różnicami w skutkach między zbrojnym oporem a pokojowymi wystąpieniami. Program ideowy „Solidarności”

1.1. Analiza możliwości zmiany ustroju

- a) Grupy analizują możliwości zmiany ustroju – pokojową i zbrojną (10 minut)
Każda grupa ma za zadanie określić i zapisać na dużych kartkach lub białych tablicach:
 - czego potrzeba do pokojowej zmiany ustroju
 - czego potrzeba do zbrojnej zmiany ustroju
 - jakie są konsekwencje pokojowego podejścia do zmiany ustroju
 - jakie są konsekwencje militarnego oporu wobec władzy i działań na rzecz zmiany ustroju
- b) Grupy odbywają spacer edukacyjny po sali i zapoznają się z opisanymi definicjami, z możliwością dopisania swoich uwag, porównując, co jest wspólne, a co różne (5 minut)
- c) Osoba nauczycielska zadaje omawiane pytanie całej klasie z naciskiem na sformułowanie, jak najbardziej kompleksowej odpowiedzi. (5 minut)
- d) Głosowanie indywidualne w klasie – który sposób zmiany ustroju jest lepszy za/przeciw/wstrzymanie się od głosu – z możliwością uzasadnienia po (7 minut)

1.2. NSZZ „Solidarność” strajk 1980 roku

- a) Osoba nauczycielska tworzy zespoły złożone z grup wykonujących pracę domową (po dwie w zespole) i rozdaje im (dla każdej osoby) lub prosi o otworzenie wersji elektronicznej – postulaty strajkujących z sierpnia 1980 roku. (2 minuty)
- b) Zespoły rozmawiają ze sobą i wybierają 3 najważniejsze ich zdaniem postulaty strajkujących z sierpnia 1980 roku. (5 minut)
- c) Każdy zespół zapisuje na tablicy numery wybranych przez siebie postulatów (1 minuta)
- d) Klasa głosuje większością względną nad postulatami zapisanymi na tablicy na najważniejsze i aktualne ciągle punkty zdaniem każdej osoby uczniowskiej (do 5 minut) – możliwe głośne uzasadnienia przez przedstawicieli zespołów (do 20 sekund)

- e) Po wyborze 3 postulatów, osoba nauczycielska zapowiada działania potrzebne do wykonania przed następnymi zajęciami. (1 minuta)

Praca poza lekcją

Grupy pracują samodzielnie przez czas do następnych zajęć.

- a) Każda grupa przeprowadza ankietę wśród trzech osób dorosłych urodzonych odpowiednio przed rokiem 1960, 1970, 1980.

Ankieta powinna zawierać informację dla osoby ankietowanej o celu ankiety, zapewnienie anonimowości, powinna zostać przeprowadzona z pełną powagą. Ankietę można dać do wypełnienia wybranej osobie lub przeprowadzić z nią rozmowę – do ustalenia między nauczycielem a klasą. Ankieta powinna zostać poprzedzona zajęciami z przeprowadzania ankiet ze szczególnym uwzględnieniem zadbania o dobrostan osoby ankietowanej.

Celem ćwiczenia jest: samodzielność wyszukiwania informacji, wspólna analiza, fakty i opinie, różne perspektywy, własna opinia. Wprowadzenie wyników do elektronicznej ankiety i napisanie własnego raportu.

Część trzecia

Celem zajęć jest stworzenie warunków do krytycznego myślenia o wynikach ankiety, oraz refleksji nad wartościami demokratycznymi i rolą pokojowych zmian w ramach ochrony tych wartości.

- a) Osoby uczniowskie w grupach wykonujących pracę interpretują wyniki ankiet:

5 zespołów po dwie grupy (15 minut), potem całą klasą (10 minut)

Interpretacja dotyczy refleksji:

- nad tym, na ile omawiane postulaty są w opinii ankietowanych osób aktualne, czy istnieje różnica w postrzeganiu ich aktualności między młodymi osobami a starszymi
- nad postrzeganiem przez osoby ankietowane sposobów zmiany ustroju państwa, czy istnieje różnica w postrzeganiu ich aktualności między młodymi osobami a starszymi
- nad tym, jak postrzegana jest przez osoby ankietowane demokracja, czy istnieje różnica w postrzeganiu ich aktualności między młodymi osobami a starszymi
- nad tym, czy w opinii ankietowanych osób w ramach demokratycznego ustroju możliwe są wystąpienia zbrojne
- nad tym, czy występują w opiniach osób ankietowanych sprzeczności, czy też są to opinie spójne

- nad tym co może wpływać na postrzeganie rzeczywistości oprócz wieku

b) Nauczyciel przeprowadza dyskusję w klasie: (10 minut)

- czym są wartości demokratyczne

- jak można wartości demokratyczne chronić pokojowo

1.2. Próba refleksji dlaczego pod koniec lat '70 i w latach '80 ruchy opozycyjne
wybrały pokojową drogę zmiany ustroju? (Burakowski)

Dyskusja w parach, a następnie wnioski sformułowane na forum klasy (10 minut)

**Ankieta na temat postulatów strajkujących z 1980 roku oraz sposobu zmiany ustroju
w państwie i skuteczności demokracji.**

Data:

Część 1. Postulaty strajkujących 1980 roku

Postulat nr 1.: „

a) Czy osoba zgadza się z postulatem TAK/NIE

b) Czy postulat jest aktualny w dzisiejszych czasach TAK/NIE

Uzasadnienie odpowiedzi:

.....
.....
.....
.....

c) Jeśli postulat jest aktualny, to jak można go zrealizować?

.....
.....
.....
.....

Uzasadnienie odpowiedzi:

.....
.....
.....
.....

d) Jeśli postulat nie jest aktualny, to dlaczego?

.....
.....

.....
.....

e) Jeśli postulat jest już zrealizowany, to w jakim stopniu?

Uzasadnienie odpowiedzi:

.....
.....
.....
.....

f) Jeśli postulat nie jest zrealizowany w pełni, to w jaki sposób należałoby doprowadzić do jego pełnej realizacji?

.....
.....
.....
.....

Uzasadnienie odpowiedzi:

.....
.....
.....
.....

Postulat nr 2.: „

a) Czy osoba zgadza się z postulatem TAK/NIE

b) Czy postulat jest aktualny w dzisiejszych czasach TAK/NIE

Uzasadnienie odpowiedzi:

.....
.....
.....
.....

c) Jeśli postulat jest aktualny, to jak można go zrealizować?

.....
.....
.....
.....

Uzasadnienie odpowiedzi:

.....
.....

.....
.....
d) Jeśli postulat nie jest aktualny, to dlaczego?

.....
.....
.....
.....

e) Jeśli postulat jest już zrealizowany, to w jakim stopniu?

Uzasadnienie odpowiedzi:

.....
.....
.....
.....

f) Jeśli postulat nie jest zrealizowany w pełni, to w jaki sposób należałoby doprowadzić do jego pełnej realizacji?

.....
.....
.....
.....

Uzasadnienie odpowiedzi:

.....
.....
.....
.....

Postulat nr 3.: „

a) Czy osoba zgadza się z postulatem TAK/NIE

b) Czy postulat jest aktualny w dzisiejszych czasach TAK/NIE

Uzasadnienie odpowiedzi:

.....
.....
.....
.....

c) Jeśli postulat jest aktualny, to jak można go zrealizować?

.....
.....
.....
.....

Uzasadnienie odpowiedzi:

.....
.....
.....
.....

d) Jeśli postulat nie jest aktualny, to dlaczego?

.....
.....
.....
.....

e) Jeśli postulat jest już zrealizowany, to w jakim stopniu?

Uzasadnienie odpowiedzi:

.....
.....
.....
.....

f) Jeśli postulat nie jest zrealizowany w pełni, to w jaki sposób należałoby doprowadzić do jego pełnej realizacji?

.....
.....
.....
.....

Uzasadnienie odpowiedzi:

.....
.....
.....
.....

Część 2. Zmiana ustroju

a) Czy Solidarność powinna była w 1980 roku dążyć do zbrojnej zmiany ustroju, czy też działać pokojowo?

Zbrojne działanie / Pokojowe działanie

Uzasadnienie odpowiedzi:

.....

.....

.....

.....

b) Czy okrągły stół był wydarzeniem, którego rocznicę należałoby obchodzić?
TAK/NIE

Uzasadnienie odpowiedzi:

.....

.....

.....

.....

c) Czy osoba wierzy w demokrację? TAK/NIE

Uzasadnienie odpowiedzi:

.....

.....

.....

.....

d) Które z działań na rzecz zmiany ustroju państwa osoba uważa za słuszne
(możliwość wielokrotnego wyboru)

- Petycje
- Protesty
- Strajki
- Wystąpienia zbrojne
- Działanie parlamentu
- Zgłoszenie sprawy do mediów
- Założenie własnego komitetu
- Inne: ...

Opracowanie ankiet - kryteria:

- spisanie wyników 3 osób
- określenie podobieństwa wyników i różnic oraz wskazania przyczyn tychże

Interpretacja dotyczy także refleksji:

- nad tym, na ile omawiane postulaty są w opinii ankietowanych osób aktualne, czy istnieje różnica w postrzeganiu ich aktualności między młodymi osobami a starszymi

- nad postrzeganiem przez osoby ankietowane sposobów zmiany ustroju państwa, czy istnieje różnica w postrzeganiu ich aktualności między młodymi osobami a starszymi
- nad tym, jak postrzegana jest przez osoby ankietowane demokracja, czy istnieje różnica w postrzeganiu ich aktualności między młodymi osobami a starszymi
- nad tym, czy w opinii ankietowanych osób w ramach demokratycznego ustroju możliwe są wystąpienia zbrojne
- nad tym, czy występują w opinii danej osoby ankietowanej sprzeczności, czy też jest to opinia spójna